
Konsensus Ekspertów w sprawie zapotrzebowania na szczepionki przeciw grypie w sezonie 2022/2023

Luty 2022

Eksperci zaangażowani w opracowanie konsensusu:

- prof. Adam Antczak
- Michał Byliniak
- prof. Joanna Chorostowska-Wynimko
- prof. Karina Jahnz-Różyk
- prof. Ernest Kuchar
- dr Jarosław Krzywański
- prof. Aneta Nistch-Osuch
- prof. Leszek Szenborn

- mgr farm., dr n. biol. Marcin Balcerzak
- prof. Lidia B. Brydak - Kierownik Zakładu Badania Wirusów Grypy, Kierownik Krajowego Ośrodka ds. Grypy w NIZP PZH-PIB
- prof. Teresa Jackowska - Kierownik Kliniki Pediatrii Centrum Medycznego Kształcenia Podyplomowego w Szpitalu Bielańskim w Warszawie, konsultant krajowy w dziedzinie pediatrii

Instytucje i podmioty udostępniające dane

Obecnie nie ma w Polsce centralnego rejestru zakupów i dostaw szczepionek przeciw grypie, jak również sprawnego, obligatoryjnego systemu raportowania zrealizowanych szczepień w konkretnych grupach wiekowych/zawodowych. Wobec tych ograniczeń, po raz kolejny, podjęto próbę estymacji wielkości rynku szczepień, jak i wyszczepialności pacjentów w poszczególnych grupach wiekowych, w celu przygotowania prognozy zapotrzebowania na szczepionki przeciw grypie w kolejnym sezonie szczepień 2022/2023.

Niezbędne do przeprowadzenia analizy dane pozyskano od:

- Narodowego Funduszu Zdrowia (ilości i wartość szczepionek refundowanych w poszczególnych grupach wiekowych),
- Głównego Urzędu Statystycznego,
- Służby Więziennej,
- Producentów szczepionek: AstraZeneca, Viatrix, Sanofi Pasteur (dostawy szczepionek do aptek i placówek medycznych, liczba recept na szczepionki w poszczególnych grupach wiekowych na podstawie danych Receptometru)

Ograniczenia danych:

- Brak danych dotyczących wielkości zakupów oraz wykorzystania dawek przez Ministerstwo Zdrowia,
- Centralny rejestr szczepień ograniczony do dawek szczepionek na rynku publicznym,
- Ograniczone raportowanie szczepień przez placówki medyczne,
- Niespójność grup wiekowych w agregacji danych różnych instytucji i organizacji,
- Dwudawkowy schemat szczepienia dzieci w wieku 6 m.ż.-8 r.ż. (pierwsze w życiu).

Geneza przygotowania konsensusu

Ostatni sezon zaowocował licznymi pozytywnymi zmianami na rynku szczepień przeciw grypie. Zwiększyło to w sposób spektakularny dostęp do szczepień, co jest niewątpliwym sukcesem. Wielość opcji finansowania, większa liczba dostępnych punktów szczepień i zawodów medycznych zaangażowanych w realizację szczepień, to istotny krok naprzód by zwiększyć liczbę Polaków szczepiących się przeciw grypie.

Przed nami sezon pełen wyzwań związanych zarówno z dostępnością, jak i realizacją szczepień przeciw grypie. Po raz kolejny będziemy mierzyć się z globalnym niedoborem szczepionek przeciw grypie. Ważnym tematem jest optymalizacja dostaw, sprawna realizacja szczepień w sytuacji dwóch akcji masowych szczepień w tym samym czasie (przeciw COVID-19 i grypie) oraz planowanie procesu dostarczania szczepionek na rynek polski.

Eksperti Ogólnopolskiego Programu Zwalczenia Grypy we współpracy z przedstawicielami organizacji publicznych i przemysłu, wypracowali **Konsensus w sprawie zapotrzebowania na szczepionki przeciw grypie w sezonie 2022/2023**. Projekt obejmował zebranie i analizę danych rynkowych oraz spotkanie ekspertów, podczas którego przygotowano niniejszy dokument.

W kolejnym sezonie spodziewamy się dalszego wzrostu zainteresowania szczepieniami przeciw grypie. Szczepienia przeciw COVID-19 otworzyły możliwości systemowe oraz pomogły w usprawnieniu również szczepień przeciw grypie.

Przewidujemy, że zainteresowanie szczepionkami wzrośnie dzięki rozszerzeniu wskazań refundacyjnych oraz umożliwieniu realizacji szczepień w aptekach. Przewidujemy także scenariusz, w którym dojdzie do niedoboru szczepionek oraz korekty rynku w związku z możliwym zakończeniem jednorazowej akcji bezpłatnych szczepień dla osób dorosłych oraz powtarzającym się historycznie wyhamowaniem zainteresowania szczepieniami po najbardziej intensywnych sezonach pandemicznych (np. sezony 2005/2006, 2009/2010).

Dlatego obecnie tak ważne jest zapewnienie optymalnej liczby dawek szczepionki przeciw grypie, by zapewnić maksymalną możliwą dostępność do szczepionek i do szczepień oraz zapobiec niszczeniu niewykorzystanych dawek. Przy kumulacji akcji masowych szczepień przeciw COVID-19 i grypie kluczowe będzie maksymalne usprawnienie systemu ich realizacji.

W nadchodzącym sezonie szczepień przeciw grypie niezbędne są:

- wcześniejsze planowanie wielkości i terminów dostaw,
- realizacja zakupów centralnych, np. na potrzeby szczepień personelu medycznego, z uwzględnieniem wczesnego inicjowania procedur przetargowych, sprawnego procesu zgłaszania się podmiotów leczniczych i punktów szczepień,
- ustalenie realnego kalendarza dostaw, uwzględniającego zapotrzebowanie rynkowe i sezonowość szczepień,
- wprowadzenie zmian systemowych wspierających dostępność do szczepień i wyszczepialność,
- przeprowadzenie efektywnej kampanii informacyjnej skierowanej zarówno do pracowników ochrony zdrowia, jak i pacjentów.

Podsumowanie dwóch ostatnich sezonów

W sezonie 2020/2021 gwałtownie wzrosło zainteresowanie szczepieniami przeciw grypie, szczepionek nie wystarczyło dla wszystkich chętnych.

W sezonie 2021/2022 poziom wyszczepialności w populacji ogólnej jest znacząco wyższy niż w latach ubiegłych i oszacowano go na poziomie 9% (vs. 6% w sezonie 2020/2021). Według szacunków ekspertów, w sezonie 2021/2022 zostało udostępnionych pacjentom około **2 mln dawek na rynku prywatnym oraz co najmniej 1,5 mln dawek dostępnych w ofercie publicznej**. Ten istotny skok wynika przede wszystkim ze znaczącego rozszerzenia refundacji szczepionek dla pacjentów, zapewnienia finansowania szczepień dla określonych grup zawodowych oraz od listopada 2021 umożliwienia bezpłatnych szczepień p/grypie dla wszystkich powyżej 18 roku życia.

Poniżej przedstawiamy estymowaną liczbę szczepionek przeciw grypie zastosowanych w ostatnich trzech sezonach grypowych (Tabela 1.) oraz estymowaną liczbę dawek szczepionek przeciw grypie i wyszczepialność w grupach wiekowych w sezonie 2021/2022. (Tabela 2.). Liczba dawek dostępnych na rynku publicznym jest przedmiotem szacunków na bazie danych podawanych przez Ministerstwo Zdrowia do wiadomości publicznej z założeniem 1,5 mln już wykorzystanych dawek oraz faktem, że program szczepień realizowany jest do dnia 31.03.2022, a pula dostępnych szczepionek nie została wykorzystana w całości.

Tabela 1. Zestawienie liczby szczepionek przeciw grypie wyszczepionych w poszczególnych segmentach i kanałach rynkowych w trzech ostatnich trzech sezonach grypowych (estymowane dane dot. rynku publicznego).

	2019/2020	2020/2021	2021/2022
RYNEK PRYWATNY	1 554 000	1 567 000	1 930 000
apteki	849 000	890 000	1 311 000
placówki medyczne	705 000	677 000	619 000
RYNEK PUBLICZNY	17 000	686 380	1 500 000
TOTAL	1 571 000	2 253 380	3 430 000
Wzrost		43%	52%

Sezon 2021/2022 przyniósł wzrost liczby zrealizowanych szczepień o 52% w porównaniu z sezonem 2020/2021. Najliczniejszą grupą, która skorzystała ze szczepień byli seniorzy. Wyszczepialność w tym sezonie wśród seniorów wyniosła 22,9%, co wynika zarówno z refundacji szczepionki dla osób 65+, pełnego finansowania dla osób 75+ zarówno z tytułu refundacji, jak i objęcia tej grupy programem bezpłatnych szczepień realizowanych z puli publicznej.

Rozpowszechnienie donosowej szczepionki dla dzieci oraz refundacja szczepionek przeciw grypie dla wszystkich dzieci od 6 m.ż do 18 r.ż. przełożyła się na wzrost zainteresowania szczepieniami dzieci. Kolejną grupą osób chętnie korzystającą z możliwości szczepień byli dorośli (zdrowi, z grup ryzyka oraz personel medyczny i pracownicy edukacji), wśród których zmiana w poziomie liczby dawek w stosunku do roku ubiegłego wyniosła 20%. Przyczyny tego wzrostu należy doszukiwać się w polepszeniu ogólnej dostępności do szczepionek za sprawą rozszerzenia listy zawodów uprawnionych do realizacji szczepień.

Tabela 2. Liczba dawek szczepionek p/grypie i wyszczepialność w grupach wiekowych w sezonie 2021/2022

2021/2022	RYNEK PRYWATNY	RYNEK PUBLICZNY	TOTAL	POPULACJA	VCR
0-4	45 782		45 782	1 902 236	2,4%
5-14	88 608		88 608	3 976 098	2,2%
15-64	761 988	900 000	1 661 988	25 266 694	6,6%
65 +	1 032 998	600 000	1 632 998	7 119 985	22,9%
SUMA	1 929 376	1 500 000	3 429 376	38 265 013	9,0%

VCR – ang. *vaccination coverage rate*, poziom wyszczepialności

Czynniki wpływające na wyszczepialność

W ramach tworzenia konsensusu wskazano na wiele czynników, które według ekspertów miały i zapewne będą miały w kolejnych sezonach wpływ na dalszy rozwój poziomu wyszczepialności p/grypie sezonowej. Uwzględniono zarówno rynek publiczny (Tabela 3.), jak i rynek prywatny (Tabela 4.).

Tabela 3. Czynniki związane z rynkiem publicznym

CZYNNIK	PLUSY	MINUSY
Zamówienia publiczne na szczepienia dużych grup populacji pracowników (zasoby RARS)	<ul style="list-style-type: none"> Podniesienie wyszczepialności w istotnych grupach ryzyka Zaangażowanie instytucjonalne MZ w komunikację szczepień p/grypie Komunikacja wydłużenia sezonu + wprowadzenie szczepionek do punktów szczepień p/COVID-19 	<ul style="list-style-type: none"> Niewystarczająco skuteczny plan przeprowadzenia akcji szczepień Zbyt późno rozpoczęta dystrybucja szczepionek Niewystarczająca kampania informacyjna zarówno do realizatorów, jak i pacjentów
Czas i sposób realizacji dostaw bezpłatnych szczepionek do punktów	<ul style="list-style-type: none"> Dostępność do bezpłatnych szczepionek dla dużych grup narażonych epidemiologicznie pacjentów Możliwość odpłatnej realizacji szczepień dla placówek med., które się zgłoszą do akcji szczepień Wydłużanie sezonu szczepień dzięki dostępności dużej ilości dawek w okresie listopad-marzec 	<ul style="list-style-type: none"> Nieefektywne systemy rekrutacji placówek do realizacji szczepień i zbyt krótki czas na rejestrację Brak szczepionek w punktach szczepień w okresie największego popytu Nieprzewidywalność terminów dostaw Walka ze zwyczajami Polaków do szczepień w ciągu 2 pierwszych miesięcy sezonu grypowego
Bezpłatne szczepienia p/grypie dla wskazanych zawodów (medycznych, edukacji, służb publicznych)	<ul style="list-style-type: none"> Dodatkowa zachęta do szczepień Zniesienie kosztów dla pracodawców Wskazanie, że w pandemii szczepienia COVID-19 i grypa są równie ważne 	<ul style="list-style-type: none"> Późny start szczepień dla białego personelu Niedostateczna komunikacja Brak zachęt do realizacji szczepień realizowanych przez pracodawców (zwł. publicznych)
Określenie wysokości finansowania usługi szczepienia p/grypie	<ul style="list-style-type: none"> Wycena usługi, która do tej pory była w stawce per capita Dodatkowa motywacja dla punktów szczepień i dla personelu medycznego 	<ul style="list-style-type: none"> Zbyt niska kwota w stosunku do szczepień p/COVID-19 (61,29 vs 17,21)
Wprowadzenie rejestru szczepień p/grypie	<ul style="list-style-type: none"> Zainicjowanie rejestracji szczepień p/grypie 	<ul style="list-style-type: none"> Brak obowiązkowych rejestrów dla innych podmiotów poza tymi, które realizują szczepienia z puli publicznej (RARS) Brak motywatorów do realizacji tej czynności

Tabela 4. Czynniki związane z rynkiem prywatnym

CZYNNIK	PLUSY	MINUSY
Konkurencyjność szczepień p/grypie i p/COVID-19 w sezonie szczepień przeciw grypie	<ul style="list-style-type: none"> Unikalna okazja, żeby jednorazowo zaszczepić się przeciw obu chorobom Zwiększenia wyszczepialności przeciw grypie w populacji Uniknięcie podwójnego zagrożenia 	<ul style="list-style-type: none"> Konkurencyjność w komunikacji MZ (brak grypy) Niska dostępność szczepionek p/grypie w punktach COVID-19 Zbyt małe zaangażowanie personelu medycznego w szczepienia p/grypie Większa atrakcyjność cenowa szczepień p/COVID-19
Rekomendacje Ekspertów dotyczące jednoczasowego stosowania szczepionek przeciw grypie i COVID-19	<ul style="list-style-type: none"> Jedna wizyta szczenienna dla profilaktyki dwóch chorób zakaźnych Skrócenie ścieżki pacjenta 	<ul style="list-style-type: none"> Niska dostępność szczepień p/grypie w punktach szczepień p/COVID-19 Obawy pacjentów i personelu dotyczące działań niepożądanych Niska świadomość rekomendacji
Nabycie przez kolejne grupy zawodowe kwalifikacji do wykonywania szczepień przeciw grypie (pielęgniarki, farmaceuci, felczerzy, fizjoterapeuci, itp.)	<ul style="list-style-type: none"> Zwiększenie dostępności szczepień dla pacjenta Odciążenie lekarzy Poszerzenie katalogu osób mogących rekomendować szczepienia Szczepienia jako istotny element zwiększania roli innych zawodów medycznych 	<ul style="list-style-type: none"> Brak możliwości preskrypcji przez farmaceutów i pielęgniarki Brak materiałów szkoleniowych i ich wprowadzenia do programów nauczania Konieczność aktywacji pielęgniarek do samodzielnego wykonywania szczepień w pełnym zakresie (kwalifikacja i wykonywanie szczepień)
Umożliwienie wykonywania szczepień przeciw grypie w aptekach	<ul style="list-style-type: none"> Poszerzenie dostępu pacjentów do szczepień Odciążenie lekarzy POZ Zwiększenie liczby miejsc, gdzie można się zaszczepić Skrócenie ścieżki pacjenta 	<ul style="list-style-type: none"> Zbyt późne wprowadzenie zmian prawnych i towarzyszących im uregulowań dla aptek, aby to miało wpływ na wyszczepialność w tym sezonie
Refundacja szczepionek dla wszystkich dzieci	<ul style="list-style-type: none"> Znacząca poprawa dostępu do szczepień dla dzieci (najlepsza opcja na tle innych krajów europejskich) 	<ul style="list-style-type: none"> Brak sprawnego systemu szczepień dla dzieci w szkołach Niski poziom rekomendacji szczepień dzieci
Kampania dotycząca promocji szczepień p/grypie	<ul style="list-style-type: none"> Informacje prasowe wysyłane przez OPZG Komunikacja przez producentów 	<ul style="list-style-type: none"> Brak kampanii promocyjnej i informacyjnej z poziomu MZ Brak dedykowanych materiałów informacyjnych dla punktów szczepień p/COVID-19 dotyczących szczepień p/grypie

Przed oszacowaniem zapotrzebowania na sezon 2022/2023 zidentyfikowano również czynniki stymulujące lub ograniczające dostępność do szczepień i wyszczepialność w skali globalnej (Tabela 5), które uwzględniono w analizie .

Tabela 5. Czynniki stymulujące lub ograniczające dostępność do szczepień i wyszczepialność

	ZWIĘKSZANIE	OBNIŻANIE	MIESZANE
GLOBALNE	<ul style="list-style-type: none"> Sytuacja epidemiologiczna - strach przed fluroną Zainteresowanie pracodawców szczepieniami przeciw grypie i COVID-19 Dostępność szczepionek (popyt rośnie przy obniżonej dostępności) 	<ul style="list-style-type: none"> Światowy deficyt szczepionek i rosnące zapotrzebowanie na szczepionki na całym świecie Polska ze względu na niski poziom wyszczepialności nie jest priorytetowym rynkiem 	<ul style="list-style-type: none"> Pandemia COVID-19 (koncentracja wysiłków rządowych na walce z COVID-19)
SYSTEMOWE	<ul style="list-style-type: none"> Zakupy centralne przez MZ Rozszerzenie refundacji szczepionek Dostępność do punktów szczepień (nowe miejsca i zawody uprawnione do ich realizacji) 	<ul style="list-style-type: none"> Konkurencyjność dwóch sezonów szczepień (grypa i COVID-19) Brak możliwości wystawiania recept przez innych niż lekarze pracowników ochrony zdrowia Niskie powiązanie szczepień p/COVID-19 i grypie (konieczność informowania o możliwości jednoczesnego zaszczepienia się) Brak systemu motywacji lekarzy POZ do rekomendacji i szczepień Potrzeba dopracowania efektywnych rejestrów szczepień oraz diagnostyki grypy 	
PRODUCENCKIE	<ul style="list-style-type: none"> Zwiększone dostawy szczepionek na potrzeby rynku Prowadzenie edukacji skierowanej do pracowników ochrony zdrowia poprzez przedstawicieli Działania medialne 	<ul style="list-style-type: none"> Ograniczenia w produkcji (czas przeznaczony na produkcję) Dostawy w transzach Produkcja nie odpowiadająca popytowi Zamówienia dla kraju składane najpóźniej luty/marzec 	<ul style="list-style-type: none"> Brak planowania i odpowiednio wczesnej deklaracji MZ w kwestii zakupów szczepionek na kolejny sezon
SPOŁECZNE	<ul style="list-style-type: none"> WSPARCIE MZ w komunikacji i dostępności do szczepień (np. akcja szczepień wszystkich dorosłych) 	<ul style="list-style-type: none"> Spadek zainteresowania szczepieniami p/grypie na korzyść COVID-19 Zmiany dotyczące kolejnych sezonów szczepień powinny być konsultowane z wyprzedzeniem 	<ul style="list-style-type: none"> Obawy związane z odczynami poszczepiennymi

Wnioski z analizy

Oszacowano, że w sezonie 2022/2023 zapotrzebowanie na szczepionki przeciw grypie będzie wynosić około 4,1 mln dawek (Tabela 6.). Bezpośredni wpływ na te szacunki miały rozszerzenie refundacji, możliwość szczepienia w aptece, akcje samorządowe oraz szczepienia pracowników, służb publicznych i personelu medycznego.

W związku z globalnym deficytem szczepionek istnieje ryzyko, że zdolności produkcyjne firm nie będą w stanie w pełni pokryć zapotrzebowania światowego. Warto podkreślić, szacunki te związane są ze scenariuszami ostrożnymi dla rozwoju rynku oraz oceną wydolności producentów, natomiast potencjał rynku może być większy, nawet na poziomie 5 mln dawek (prognoza optymistyczna obejmująca szereg czynników, takich jak: zwiększone dostawy na polski rynek, wcześniejsza i sprawniejsza realizacja szczepień istotnych grup zawodowych, brak spadku w deklaratywnej chęci zaszczepienia się przez osoby ankietowane).

Stoimy na stanowisku, że dostępność i zainteresowanie szczepieniami przeciw grypie będzie rosnąć. Założono 20% wzrost rynku w grupie dorosłych, między innymi ze względu na szczepienia personelu medycznego i refundację. Mamy nadzieję, że seniorzy w najbliższym sezonie zdecydowanie liczniej skorzystają ze szczepień, zarówno tych refundowanych, jak i dostępnych w ramach programów samorządowych.

Tabela 6. Estymacja zapotrzebowania na szczepionki w sezonie 2022/2023.

Grupa wiekowa	2020/2021		2021/2022				2022/2023			
	Dawki	VCR	Populacja	Dawki	VCR	zmiana w %	zmiana w dawkach	zmiana VCR	Est. VCR	Dawki
Dzieci 0-4	44 815	2,12%	1 902 236	45 782	2,4%	13,28%	967	15%	2,77%	52 649
Dzieci 5-14	79 164	1,70%	3 976 098	88 608	2,2%	31,33%	9 444	15%	2,56%	101 900
Dorosli 15-64	874 237	3,59%	25 266 694	1 661 988	6,6%	83,16%	787 751	20%	7,89%	1 994 386
Dorośli 65+	1 302 603	18,45%	7 119 985	1 632 998	22,9%	24,28%	330 395	20%	27,52%	1 959 597
	2 300 819	6,03%	38 265 013	3 429 376	9,0%	48,71%	1 128 557		11%	4 108 532

Rekomendacje usprawniające realizację szczepień w sezonie 2022/2023

Wypracowano **rekomendacje, mogące usprawnić realizację szczepień w sezonie 2022/2023**, co ułatwi przygotowania do nadchodzącego sezonu oraz wszelkich zagrożeń i wyzwań z nim związanych.

1. Rekomendacje w zakresie zmian systemowych

- Wczesne (najlepiej luty 2022) planowanie zapotrzebowania na szczepionki na kolejny sezon i wczesne kontraktowanie, by uniknąć zakupów interwencyjnych.
- Dopracowanie systemu dystrybucji dawek RARS-owych na rynku publicznym.
- Uwzględnienie szczepień przeciw grypie w systemie skierowań na szczepienia (alerty sms, e-skierowania, e-rejestracja, itd.), a także stworzenie dedykowanych materiałów informacyjnych dla punktów szczepień.
- Szeroka akcja informacyjna dot. refundacji szczepień we wszystkich grupach wiekowych oraz informacja o poszerzeniu liczby punktów, w których można je wykonywać.

2. Zwiększenie dostępności

- Umożliwienie preskrypcji szczepionek realizowanych przez farmaceutów i pielęgniarki.
- Umożliwienie informowania przez apteki o usłudze szczepienia wykonywanej w ramach opieki farmaceutycznej.
- Udogodnienie realizacji szczepień personelu medycznego (usprawnienie dostaw dawek do placówek).
- Diagnostyka i raportowanie zachorowań na grypę (wykorzystanie sieci laboratoriów diagnostycznych COVID-19).
- Zwiększenie motywacji do wykonywania szczepień i podniesienie ich konkurencyjności vs. COVID-19 poprzez podniesienie ich wyceny.
- Umożliwienie dokonywania zakupu szczepionek w hurtowniach farmaceutycznych prywatnym praktykom lekarskim i pielęgniarskim.

3. Spółeczne

- Sprawna komunikacja dwustronna pomiędzy Ministerstwem Zdrowia a organizacjami edukującymi w kwestii szczepień, by mogły one wspierać komunikację zmian systemowych, możliwości i czasie realizacji szczepień etc.
- Wykorzystanie wszelkich możliwych platform do komunikacji dotyczącej szczepień – gdzie, jak, kto, kiedy?
- Wydłużenie sezonu szczepień w świadomości społeczeństwa (wykonywanie szczepień od września do lutego) – wsparcie Ministerstwa Zdrowia w tym zakresie.

- Kampania realizowana przez Ministerstwo Zdrowia, zwiększająca świadomość (personalne zaangażowanie w medialne szczepienia przeciw grypie)
- Jasna i jednoznaczna masowa komunikacja do społeczeństwa – konieczny skoordynowany plan dla grypy i COVID-19 oraz wdrożenie jednoczasowych szczepień przeciw tym dwóm chorobom w kolejnych sezonach.
- Edukacja szkolna nt. szczepień, ogólnopolska akcja szczepień w szkołach z początkiem sezonu.